

FUNCȚII ȘI CERINȚE ALE CASEI-MUZEU ÎN ETAPA ACTUALĂ

de VIOREL SAVIN

Pe partea dreaptă a străzii Nufărului buldozerele, screperele, automacaralele și escavatoarele au nivelat totul, ocolind cu mișcările lor greoaie de animale preistorice o singură clădire cea în care o locuit și a creat Pictorul.

Pe afișul de prezentare, prins în peretele acesteia, cineva inspirat a reprodus două lucrări *Elvira* — (tinără, aproape adolescentă, cu părul bogat împletit în cozi, cu pleoapele coborite sfios — atita fragilitate și totuși cită persuasiune, sugerată de gîtul ușor cabrat și de delicata fermitate cu care mina cuprinde coperta cărții !) și un *Autoportret cu ștergar* (expresie decisă, personalitate exprimată, apărîndu-și propriul univers fabulos sugerat de alesătura țesăturii din spate), în care gestul interogativ al mîinii, cu țigara între degetele deschizîndu-se lent spre privitor, este elocvent și definitiv.

Patetismul subtextului și onestitatea mijloacelor care îl sugerează spun totul despre această pereche unită în izbîndă artistică prin iubire și sacrificiu ; spun totul despre sensibilitatea pictorului care „...mărturisește ceva mai mult decît un nume, ori o atitudine. E în ea adîncime și credință ; e o răsfrîngere logică, dreaptă, necăutată, a temperamentului innăscut și, prin asta, o viziune de artă trecută deasupra unui nume izolat.“¹

A muncit enorm, crezînd sincer că valoarea este singurul criteriu de reușită. Tîrziu, acolo sus, unde El și cu Elvira făureau visuri legate în special de aspectul estetic al existenței, au pătruns adieri iscate de lumea în transformare. Nu a înțeles imediat ce se întîmplă. Elvira a înțeles și ni l-a salvat. Datorită ei Bacăul deține aproximativ 20 % din creația pictorului, estimată la 3000 picturi și 3500 desene².

Răspunzînd peste ani semnalului tras de remarcabilul pedagog și om de cultură Grigore Tăbăcaru, (Bacăul ar trebui să se cutremure, să

¹ Victor Ion Popa, ziarul „Ordinea“, 16 martie 1933. (conf. Catalogul expoziției retrospective „Nicu Enea“, Bacău 1978).

² Victor Enășoae, „Pictorul Nicu Enea — inzestrat cîntăreț al plaiurilor moldovene“ — „Steagul roșu“, 28 mai 1961.

se emoționeze, să aplaude... cînd în mijlocul său trăiește o personalitate artistică atît de apreciată în alte părți³) luînd în considerație aprecierile unora dintre cei mai prestigioși critici de artă contemporani, („Enea rezumă general-umanul românește, mai exact, moldoveneste. Firea lucrurilor, și a oamenilor, aroma privesților și a florilor pe care le-a îndrăgit, el le distilează prin firea lui reținînd în operă doar ceea ce consumă, din armonia cosmică resimțită în orice, cu acordurile lui interioare⁴)⁴, organele locale au hotărît „deschiderea unui punct muzeal⁵”.

Cu prilejul acestui eveniment, poetul Radu Cârnelci, făcîndu-se ecoul opiniei unanime a cetățenilor săi declara „Consider că se face un act de mare dreptate și un act de mare cultură deschizîndu-se un punct muzeal chiar în casa în care a locuit Nicu Enea. Acesta, nu numai că va găzdui lucrările unui remarcabil fiu al județului Bacău, dar va constitui și un punct de atracție culturală, de educație etică, estetică, cetățenească pentru tinerii și vîrstnicii care se vor perinda și vor vedea la fața locului, acolo unde au fost create, pînzele acestui mare pictor.”⁶

Acestui mare pictor care și-a iubit arta, fiind convins că iubirea de Artă este condiția primă a nobleței de spirit și care a împărțit cu generozitate dragoste de oameni și bună credință, care s-a zbatut în nevoi și care a fost nevoit să-și vîndă, uneori, lucrările la prețuri derizorii ; acestui om, care, concurînd cu colegii de breaslă a cîștigat dreptul de a picta frescele din fostul palat regal și care, tot prin concurs, a cîștigat dreptul de reprezenta România la Expoziția internațională de la Paris⁷, în sfîrșit, acestui *artist-pictor*, cum, cu luciditate se autodefinea, căruia guvernul român i-a făcut cinstea de a alege din lucrările sale⁸ darul destinat președintelui Sukarno, i s-a rezervat în acest timp al României, locul cuvenit în panteonul cultural național. Numele său contribuie efectiv — cu trecerea timpului tot mai pregnant ! — la conturarea efigiei spirituale a Bacăului.

Casa modestă, cu etaj, cu nuci și cu flori în grădină, intrată în administrația Complexului muzeal prin donație⁹, a trebuit să treacă, în timp, prin două momente decisive

1 — organizarea interiorului, în 1970, cerută de exigențele muzeologice și,

3 Grigore Tăbăcaru 1936.

4 Ion Frunzetti, Catalogul expoziției retrospective „Nicu Enea“ din parcul Herăstrău, pavilioanele A și B, 13 august 1966. București

5 Măndica Mardare, „Inaugurarea punctului muzeal „Nicu Enea“ — „Steagul roșu“, 25 decembrie 1970. (Inaugurarea a avut loc în ziua de duminică, 27 decembrie)

6 Măndica Mardare, art. citat

7 La expoziția internațională de la Paris, lucrarea intitulată „Elvira“ obține medalia de argint. Lucrarea se află în colecția Muzeului Peleş-Sinaia cu nr inv. 12989

8 Lucrările dăruite de statul român în 1960, președintelui Indoneziei, se intitulau : „Un dans național“ și „Natură statică“.

9 Act de donație

2 — reorganizarea interioară și exterioară, în 1988, când s-a impus inițierea unor noi lucrări determinate și de acțiunile de modernizare ale ambientului urban din zonă.

Trecerea de la caracterul special al locuinței, de loc „în care sînt asigurate securitatea materială și psihologică a ocupanților săi”¹⁰ — la funcția de punct de concentrare a cîmpului socio-cultural, unde opera ia contact cu publicul, neuitîndu-se să se conserve „universul simbolic (al acesteia, n.n.), a cărui funcție esențială este aceea de a oferi intimitate și condiții de afirmare a personalității”¹¹, s-a făcut în prima fază de organizare.

În faza a doua, mai complexă, în care raportul de contingentă cu socialul are un grad mai înalt de afirmare, s-a pornit de la ideea accentuării, prin etalare, a funcțiilor utilitare și a semnificațiilor simbolice ale obiectelor ce au aparținut în *primul rînd* pictorului, concomitent cu extinderea contactului cu cele patru ramuri ale difuzării specializate

1 — *criticii de artă*, care ar vorbi despre operele pictorului prin canalele revistelor, radioului, televiziunii ;

2 — *expozițiile retrospective* ;

3 — *colecționarii și amatorii de artă* atrași de publicitate ;

4 — *difuzarea aleatorie* de către curioși și vizitatorii accidentali¹².

Rezolvarea tuturor acestor probleme ridicate de împlinirea menirii de punct de concentrare a cîmpului socio-cultural, necesită o suită de inițiative și acțiuni dintre cele mai judicioase, între care proiectarea deține, un loc important deoarece, după cum bine se știe, proiectarea prealabilă, în spiritul normelor privind ocrotirea și conservarea bunurilor care fac parte din patrimoniu, „echivalează cu elaborarea unei documentații complexe și complete care să cuprindă toate activitățile, modul lor de rezolvare, etapizarea, asigurarea materială, responsabilitățile etc.”¹³.

În baza unei documentații complexe și complete, elaborate în urma studierii atente a funcțiilor și caracteristicilor casei muzeu, arhitectul Constantin Rotaru de la I.P.J. — Bacău a executat proiectul amenajărilor exterioare luînd în calcul posibilitățile minime și maxime de integrare în viitorul ambient al zonei preliminar de schița de sistematizare.

Proiectul, însoțit de un material de susținere întocmit în colaborare cu inginerul Gheorghe Bernevic — șeful sectorului de sistematizare, a fost aprobat de Comitetul executiv al Consiliului popular municipal în noiembrie 1986. Imediat, am trecut la contactarea unor personalități capabile să înțeleagă în nuanță comandamentul cultural al momentului și, în același timp, dispuse să se implice. S-au oferit cu înțelegere și responsabilitate inginerii Mihail Boholțeanu, Dorel Lopătaru, Ion Cio-

10 Iuliana Ciotoiu, „Casa — nucleu al vieții de familie”, „Revista muzeelor și monumentelor”, nr. 5, 1983, pag. 78

11 Iuliana Ciotoiu, art. citat.

12 După Abraham A. Males, „Sociodinamica culturii”, Editura științifică. București 1974, pagina 279

13 Aurel Moldoveanu, „Proiectarea activităților de ambalare, transport și depozitare”, „Revista muzeelor și monumentelor”, Muzeu nr. 5/1977, pagina 53

cătă, Mihai Sofia, Mihai Budău care au urmărit îndeaproape, fază cu fază alături de arhitect, traducerea în concret, pe baze obștești, a proiectului. În această implicare întrevedem deja, capacitatea punctului muzeal de a crea *un cîmp de concentrare a responsabilităților civice*.

Din respect față de tradiția culturală a fost conturată noua prezență a casei „Nicu Enea“, prezență destinată să corespundă multiplelor funcțiuni și caracteristici ale unei casei muzeu însărcinată să devină *centru cultural* într-un cartier muncitoresc în care nu există club, casă de cultură, casă a elevilor sau cinematograf, dar care trebuie să țină seamă și de propriile-i nevoi de autofinanțare, căci „În toate timpurile, pretutindeni, în schimbul unui preț modic, avem dreptul toți la orice eveniment remarcabil al trecutului, fie el de natură sonoră, vizuală sau scrisă. Aceasta ar fi axioma unei *civilizații a conservării mesajelor*, în care intrăm“¹⁴.

Dar să detaliem tabloul funcțiilor și caracteristicilor casei muzeu în etapa actuală.

Pentru claritate, notăm că în definirea noțiunilor am plecat de la realitatea existenței conotației de *relație activă într-un anumit sens cu socialul*, în cazul funcțiilor, și de la conotația de *conținut de semnificație specifică*, în cazul caracteristicilor. Altfel spus, avansăm, în cadrul propunerii noastre, înțelegerea noțiunii „caracteristici“ ca emanație a „conținutului“ (baza materială care condiționează existența și schimbarea unui obiect, ansamblul interacțiunilor diferitelor componente și proprietăți¹⁴), iar a noțiunii „funcții“ ca emanație a „formei“ („modul de existență, de organizare și de structurare a elementelor constitutive“¹⁵).

Cunoscînd că educația este proiecția continuă a unui sistem echilibrat de influențe asupra individului, am decelat, din această perspectivă, în sarcina casei muzeu „Nicu Enea“, următoarele funcții

1 — *Informațională*. Înțelegem prin informație acel element capabil să determine într-o anumită mărime, o schimbare într-o anume stare de ignoranță. Vizitatorii primesc informații cu privire la biografia pictorului; sint comentate momente importante ale creației sale, impactul moral, estetic și politic al acestuia cu timpul; se dau date despre locuința, familia și vecinii săi; se înmînează, în final, vizitatorilor ghidul-catalog al colecției;

2 — *Instructivă*. Vizitatorul preia informația, o observă, o analizează, o sintetizează, o înțelege și o fixează în memorie. Ceea ce rămîne, în final, din informație, ceea ce se înmagazinează o numim cunoștință. Cunoștințele, printr-un proces de transformare obiectivă pot deveni conștiință, pentru ca, apoi, să se transforme în acțiune socială, în fapte de civilizație.

Urmărind îndeplinirea acestui deziderat, se furnizează vizitatorilor date cu privire la idealul de viață al pictorului; elemente cu caracter social exprimat al artei sale; date cu privire la instrucția în speciali-

14 Abraham A. Moles, op. cit. pagina 371

15 Mic dicționar filozofic, ed. a II-a., Editura politică, București, 1973, pag.

tate și la autoinstrucție ; influențe, tehnici frecventate, tehnica în care a excelat ; volumul operei, succese validate de critică, prezența în colecții ; locul pictorului în panteonul cultural-național ; rigori muzeologice de valorificare, conservarea și restaurarea creației pictorului, importanța acestora ;

3 — *Formativă*. În procesul de fructificare al valorilor culturale, materiale și spirituale, cea mai importantă funcție a casei muzeu este participarea specifică la sistemul educației permanente.

„După cum se știe, finalitatea educației constă tot mai consecvent și mai sistematic în dezvoltarea multiplelor virtualități ale complexului fizic și spiritual uman în sensul făuririi omului ca sumă sintetică a valorilor ce compun edificiul culturii contemporane. Firește, nu poate fi vorba de vreo creștere localizată strict interior în raport numai cu lătențele originale, indiferent de cadrul natural și social în care omul viețuiește. Concepția insulară a fost demult înlăturată odată cu toate doctrinele individualiste și s-a înțeles, de fapt, încă de acum două veacuri, din epoca luminilor, că scopurile educației sînt, în fond, sociale și politice și că, prin urmare, ele preconizează făurirea unui om legat strîns de timp și loc, că deci opera educativă e una *istorică*, creată de *moment*, dar cu priviri spre valorile perene ale umanității“¹⁶.

Vizitatorilor li se prezintă informații de natură să completeze educația lor, moral-patriotică și estetică. Se vorbește despre valorificarea moștenirii culturale, despre idealul estetic ca formă specifică a idealului social, (întrucît esteticul subsumează artisticul, cuprinzînd în afară de artă, întreaga realitate materială și spirituală ce vine în relația cu omul) ; amatorii au posibilitatea să participe la activitatea cercului de arte plastice „Nicu Enea“ și la concursul inițiat sub patronajul emblematic al pictorului ;

4 — *De atragere și integrare* în activitatea specifică a casei muzeu a unui număr cît mai mare de cetățeni.

Se creează condiții optime pentru vizitarea individuală și în grup ; se organizează retrospective ; se înființează cercuri de „prieteni ai muzeului“ ; se realizează expoziții itinerante ;

5 — *Organizatorică* — vizează organizarea transformării valorilor culturale în informații ; difuzarea și însușirea lor prin metode și mijloace specifice activității de muzeu.

„Organizarea este tridimensională

a) divide activitatea culturală, o diferențiază, o specializează, pentru a-i da maximum de *competență* ;

b) coordonează activitățile culturale, le armonizează, le îmbină dinamic una cu alta, le dă un caracter de ansamblu, de unitate, pentru a le asigura maximum de *eficacitate* ;

16 Prof. doctor doc. A. Dima, „Menirea contemporană a muzeelor“, în Revista muzeelor și monumentelor, Muzeu nr. 7/1977, pag. 4

c) ordonează activitățile culturale, păstrându-le unitatea, într-un program sau plan chibzuit de desfășurare, pe etape imediate și de perspectivă, în așa fel ca fiecare să sprijine pe cea următoare, pentru a se obține *dezvoltarea optimă*¹⁷.

La acest ultim punct am adăuga că organizează cultural *loisirul* în scopul sporirii factorului cultural în conținutul acestuia. În acest sens, pentru a se asigura maximum de competență și eficacitate, ar trebui cunoscut *bugetul de timp* al grupurilor sau indivizilor vizați de acțiunea sistematizată a casei muzeu.

Funcțiile relevate aici au o sferă cu mult mai mare de cuprindere — nu caracterizează în exclusivitate obiectivul despre care discutăm dar, în activitatea casei muzeu, ca parte integrantă a sistemului educației permanente, se definesc în relație directă cu caracteristicile acesteia.

Tot așa precum în „interacțiunea dintre *conținut* și *formă*, forma joacă un rol activ, grăbind sau frînând dezvoltarea conținutului“¹⁸, în interacțiunea dintre „caracteristici“ și „funcții“, funcțiile joacă un rol dinamic, de condiționare a caracteristicilor, din perspectiva cărora, casa muzeu

— conservă atmosfera în care a lucrat o anumită personalitate culturală sau științifică ;

— valorifică moștenirea culturală ;

— face parte dintr-un sistem cultural care vizează ridicarea popoului pe noi culmi de civilizație spirituală ;

— are un nivel specializat al activității ;

— are activitatea controlabilă și dependentă de *motivele* participării consumatorului de cultură la activitățile ei ;

— are activitate cu zonă nelimitată de acțiune în raportul timp om și medie, în raportul spațiu / om ;

— dispune de o natură a activității educativă și mercantilă

— are un caracter invariabil al comunicării dar care nu exclude raportul dialectic cu individul, raport propus de evoluția acestuia, de nevoia acestuia de a reveni, în timp, în universul pictorului căci „Bogăția de sensuri a capodoperei se relevă treptat celui care o citește, privește sau audiază în vîrste diferite, cu variate stări afective, cu înnoite preocupări“¹⁹.

Casa muzeu se încorporează realității sociale depozitînd informații și valori culturale, acționînd cu eficacitate pe canale specifice. Lucrările inițiate în interior — reparații și curățenie generală, reorganizarea expoziției propriu-zise, organizarea unei expoziții cu caracter monografic în holul clădirii cit și cele finalizate în exterior — realizarea unei terase deasupra holului de intrare prin instalarea unui grilaj adecvat, construirea a cinci

17 Traian Herseni, „Psihosociologia culturii de masă“, Editura științifică, București 1968, pag. 56

18 Dicționarul citat, pag. 114

19 Șt. Birsănescu, G. Văideanu, „Educația estetică“, Editura de stat Didactică și Pedagogică, București 1961, pag. 96

moderne casete de afișaj cu jardiniere, împrejmuirea cu gard din beton și fier a spațiului ce va cuprinde, în viitor, o mică amenajare pe verticală — model amfiteatru — cu peste o sută de locuri etc., se constituie în adevărate dovezi de încredere ale edililor orașului în menirea casei „Nicu Enea“, care nu rămâne doar un simplu element de contrast în noua arhitectură a urbei Bacăului ci rămâne, pentru toți cei ce înțeleg comandamentul cultural al momentului, drept. Locul în care mergem să vedem, să revedem, să ne confruntăm cu noi înșine.